

УДК 369.512

НАПРЯМКИ РЕФОРМУВАННЯ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Ю. І. Чецька

студентка 5 курсу, групи Ф-51, навчально-науковий інститут економіки та менеджменту
Науковий керівник – асистент Л. В. Пивоварчук

*Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне, Україна*

У статті розглянута загальна характеристика сучасного стану пенсійної системи України та запропоновані основні напрямки її реформування, зокрема: вдосконалення солідарної системи і недержавного пенсійного забезпечення, а також запровадження накопичувальної пенсійної системи.

Ключові слова: пенсія, солідарна система, накопичувальна система, недержавне пенсійне забезпечення, пенсійний фонд.

В статье рассмотрена общая характеристика современного состояния пенсионной системы Украины и предложены основные направления ее реформирования, в частности: совершенствование солидарной системы и негосударственного пенсионного обеспечения, а также внедрение накопительной пенсионной системы.

Ключевые слова: пенсия, солидарная система, накопительная система, негосударственное пенсионное обеспечение, пенсионный фонд.

In this article the general description of the current state pension system of Ukraine are reviewed and main areas of its reformation, including improvements solidarity and private pensions, as well as the introduction of a funded pension system are proposed.

Keywords: pension, solidarity system, storage system, the private pension system, the pension fund.

Розвиток суспільства призводить до підвищення інтересу до правового регулювання соціальних відносин, що у свою чергу пов'язані із соціальним захистом, а саме підтримки державою людей, що зазнали впливу такого соціального ризику як старість. Саме тому, пенсійне забезпечення в усіх країнах світу розглядається як базова і одна з найважливіших соціальних державних гарантій стабільного розвитку суспільства, адже воно торкається інтересів непрацездатного населення, що становить 25–30% жителів будь-якої країни. Питання пенсійного забезпечення громадян має особливо важливе значення та потребує реформування для протидії соціальним ризикам та забезпечення гідного рівня життя населення.

Теоретичним і практичним питанням пенсійного захисту приділяли увагу досить багато науковців, серед яких можна виділити М. Карлін, Д. Сандлер, І. Левченко, Ю. Фегельсон, О. Линдюк та інші. Досліджували удосконалення механізму правового регулювання пенсійного страхування такі вітчизняні вчені: Б. О. Зайчук, О. Б. Зарудний, К. І. Козлов, Е. М. Лібанова, Б. О. Надточій, І. М. Сирота, І. М. Ткачук, Є. М. Чертикін, Б. С. Юровський та ін. Разом із тим питання ефективного нормативно-правового регулювання в системі пенсійного страхування залишається одним із ключових напрямів державної соціальної політики.

Вивчення теоретичних питань пенсійного забезпечення і виявлення наявних проблем задля удосконалення та реформування пенсійної системи України.

Основною метою даної статті є оцінка основних засад розвитку пенсійного забезпечення і його впливу на економіку держави; аналіз стану пенсійного страхування в Україні, перспективи розвитку та пошук напрямів його вдосконалення.

Сутність поняття «пенсійна система», не дивлячись на широке і тривале використання, трактується у науковій літературі досить неоднозначно, адже багато науковців часто розглядають його як уставлене і таке, що не потребує наукового опрацювання. Але пенсійна система має в собі певні підсистеми, саме тому можна вважати, що вона є складним комплексом інститутів, відносин та механізмів, за допомогою яких здійснюється формування пенсійних фондів і створюються умови для пенсійного забезпечення непрацездатного населення [2, с. 292].

Світовий досвід більшості розвинених країн світу у сфері пенсійного страхування показує, що існують певні проблеми, і однією з них є фінансове наповнення відповідних пенсійних інститутів та підвищення розмірів пенсійного забезпечення громадян. Разом із тим у багатьох європейських країнах відбувається процес «старіння» населення, зростає частка осіб пенсійного віку, разом із чим відповідно збільшується навантаження на працездатних громадян, що посилює фінансовий тиск на державні бюджети, адже пенсійні фонди неспроможні повністю забезпечити потреби національних пенсійних систем [3, с. 72].

Усі реформи пенсійних систем, що були проведені у багатьох країнах ЄС є досить різноманітними. В них поступово підвищують пенсійний вік, знижують розмір окремих видів пенсії, збільшують страхові внески та періоди страхування, а також стимулюють створення приватних пенсійних фондів. Якщо говорити про вартість соціального забезпечення, то необхідно зазначити, що воно залежить від співвідношення кількості осіб активного працездатного віку і осіб похилого віку.

На сьогоднішній день поточний пенсійний вік в нашій державі становить 60 років для чоловіків і 55 років для жінок з поступовим підвищенням пенсійного року на 6 місяців щороку до 60 років. В Міністерстві фінансів планується підвищення пенсійного віку чоловікам та жінкам до 65 років. Проте, зазначимо, що в Україні у середньому тривалість життя при народженні не на багато відрізняється від поточного пенсійного віку (табл. 1).

Таблиця 1

Середня очікувана тривалість життя при народженні в Україні (років)

	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2011	2012	2013	2014	2015
Обидві статі	68,24	68,22	67,96	68,10	68,25	68,27	69,29	70,44	71,02	71,15	71,37	71,37	71,38
Чоловіки	62,64	62,60	62,23	62,38	62,51	62,51	63,79	65,28	65,98	66,11	66,34	66,25	66,37
Жінки	74,06	74,05	73,97	74,06	74,22	74,28	74,86	75,50	75,88	76,02	76,22	76,37	76,25

Найбільший негативний вплив на функціонування сучасної пенсійної системи України здійснює несприятлива демографічна ситуація (табл. 2) [3].

Таблиця 2

Прогноз щодо демографічної ситуації в Україні

Показники	2010 рік	2020 рік	2030 рік	2040 рік	2050 рік
Середня очікувана тривалість життя при народженні, років:					
чоловіки	65,2	68,5	70,3	71,9	72,7
жінки	75,2	77,1	78,3	79,4	80,0
Сумарний коефіцієнт народжуваності дітей на 1 жінку	1,52	1,57	1,60	1,68	1,69

Окрім невідповідності із віком та середньою тривалістю життя населення України існує досить значна низка інших проблем діючого пенсійного забезпечення, яке потребує свого вирішення.

Першою такою проблемою, яку необхідно зазначити, на нашу думку, є надмірно високі ставки пенсійних внесків, які спричиняють додаткове навантаження на економіку. Адже саме через це роботодавці змушені сплачувати до пенсійного фонду третину фонду заробітної плати, що у свою чергу підвищує собівартість продукції і знижує її конкурентоспроможність. Також такі дії спричиняють мотивування до створення тіньового сектору економіки і так званих «зарплат у конвертах» [4].

За даними Міністерства праці і соціальної політики, на сьогодні в Україні налічується близько 15 млн пенсіонерів і цей показник з роками збільшується, що у свою чергу обумовлює значне навантаження на працююче населення, через що пенсійна система не відповідає вимогам часу, що свідчать про актуальність потреб її реформування. Всі ці наявні проблеми неодмінно повинні знаходити шляхи їх розв'язання, задля подальшої ефективної діяльності пенсійної системи і розвитку як економіки так і суспільства в цілому.

У всіх країнах існує мінімальна пенсія, яку сплачує держава особам, що досягли пенсійного віку, незалежно від періоду своєї працездатної діяльності. Згідно із наявністю обов'язкового та добровільного накопичення необхідно зазначити, що перше здійснюється у державному пенсійному фонді, друге відповідно – у недержавних фондах. Державний фонд вважається надійнішим, так як його зобов'язання забезпечуються активами держави, але менш гнучким, так як є бюрократичною структурою. Недержавні фонди представляють клієнтам більш гнучкі пенсійні схеми, але вони менш надійні так як їх активи більшою мірою залежать від кон'юнктури.

Суб'єктами системи накопичувального пенсійного забезпечення є застраховані особи й члени їхніх сімей чи спадкоємці; підприємства, установи, фізичні особи, які здійснюють перерахування внесків до даної системи; юридичні особи, які здійснюють адміністративне управління Накопичувальним фондом і недержавними пенсійними фондами; недержавні пенсійні фонди.

У свою чергу Накопичувальний фонд створюється Пенсійним фондом держави, адміністративним управлінням якого займається дирекція Пенсійного фонду, а управління пенсійними активами займається компанія з управління активами. Недержавні пенсійні фонди є елементом третього рівня пенсійної системи в Україні. Такі інституції здійснюють функції недержавного пенсійного забезпечення, метою яких є забезпечення одержання громадянами не лише загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, але й додаткових виплат [5].

Загалом, система пенсійного забезпечення в Україні відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» складається з трьох рівнів [6].

Перший рівень складає діюча солідарна система, за допомогою якої виплачуються базові пенсії, за рахунок внесків, які у свою чергу сплачують особи, що працюють сьогодні. Пенсійний фонд у свою чергу відіграє роль провідника, що здійснює персоналізований облік сплати внесків, накопичує ці внески на індивідуальних рахунках, і на останок призначає і сплачує пенсії громадянам, які досягли пенсійного віку.

Другий рівень – накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, що утворюється за рахунок накопичення коштів застрахованих осіб у Накопичувальному фонді та здійснення фінансових витрат на оплату договорів страхування довічних пенсій і одноразових виплат на умовах та в порядку, що передбачений законом. Запровадження такого рівня сприяє встановленню певної залежності від сплат страхових внесків та розміру майбутньої пенсії, а отже стимулювати легалізації доходів та сплати цих самих внесків у повному обсязі.

Третій рівень – система недержавного пенсійного забезпечення, який формується на добровільних засадах роботодавців і громадян, для накопичення та отримання пенсійних виплат, які передбачені законодавством у сфері недержавного пенсійного страхування. Таким страхуванням можуть займатись недержані пенсійні фонди, банки, страхові компанії чи інші фінансові інститути. Таке забезпечення у свою чергу регулюється Законом України «Про недержавне пенсійне забезпечення» [7].

Саме розвиток системи недержавних пенсійних фондів є дещо вигідним як для держави, так і для населення, адже окрім вирішення питань щодо додаткового недержавного пенсійного забезпечення громадян, такі фонди матимуть також змогу здійснювати регулярні капіталовкладення в національну економіку. Також у ході пенсійної реформи зменшиться кількість пільгових пенсій, виникне зацікавленість зайнятого населення у власному матеріальному забезпеченні на старість чи у випадку непрацездатності, з'являться стимули до праці в офіційному, а не тіньовому секторі, а отже, чим більше людей буде зайнято в легальному секторі, тим вищими будуть пенсійні виплати.

У разі, якщо кошти з фондів обов'язкового страхування будуть інвестовані у виробництво, то поступово створюватимуться нові робочі місця, працівники сплачуватимуть більше внесків до пенсійних фондів, отже кількість коштів на соціальні потреби будуть також підвищуватись. Почнуть зростати надходження до чинної солідарної пенсійної системи. Розмір пенсії стане адекватним доходам, утраченим унаслідок виходу на пенсію.

Отже, виходячи з вищесказаного, необхідність пенсійного реформування обумовлена передусім демографічними і частково економічними факторами – швидким старінням населення, що призводить до збільшення навантаження пенсійних виплат на державні бюджети. Але до цих загальних проблем додаються і свої специфічні труднощі, пов'язані з відносно низькою здатністю держав збирати відповідні страхові платежі, невисоким рівнем доходів населення, збереженням у складі пенсійних систем численних пільгових категорій.

Позитивними результатами у покращенні пенсійного забезпечення України має стати досягнення таких результатів: забезпечення фінансової стійкості та стабільності у сфері пенсійного страхування; зменшення кількості пільговиків; підвищення рівня життя пенсіонерів та впевненості у соціальному забезпеченні; створення результативної системи управління пенсійними грошовими потоками; заохочення громадян до заощаджень на старість; встановлення чіткого законодавства.

Список використаних джерел:

1. Внукова Н. М. Соціальне страхування: Кредитно-модульний курс / Н. М. Внукова, Н. В. Кузьминич. – Київ : Центр учбової літератури, 2009. – 412 с.
2. Линдюк О. Сутність пенсійної реформи та її місце в забезпеченні соціальної безпеки суспільства / О. Линдюк. // Вісник НАДУ. – 2009. – № 4. – С. 290–299.
3. Ткаченко Л. Г. Побудова багаторівневої пенсійної системи як напрям національної пенсійної реформи / Л. Г. Ткаченко. // Наукові дискусії. – 2012. – № 4. – С. 16–21.
4. Послання Президента України до Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України «Про основні напрямки реформування системи пенсійного забезпечення населення України» від 10 жовтня 2001 р.
5. Українська асоціація інвестиційного бізнесу [Електронний ресурс]. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.uaib.com.ua>.
6. Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» № 1058-IV від 09.07.2003 № 1058-IV.
7. Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення» № 1057-IV від 9 липня 2003 р. // Голос України. – 2003. – 19 серпня. – № 154 (3154).